

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การปกครองด้วยหลักนิติธรรม

จัดทำโดย นางฉัตรสุดา จันทร์तीयัง
รหัส ๕๙๐๔๐๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับความเสมอภาคทางการศึกษา

ฉัตรสุดา จันทร์ดียิ่ง

๑. บทนำ

หลักนิติธรรม ถือได้ว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญแห่งกฎหมาย หมายถึงการปกครองโดยกฎหมายจะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือละเมิดต่อหลักนิติธรรม หลักนิติธรรมจึงมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งเป็นหลักการพื้นฐานอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขของสังคมไทย นับเป็นหน้าที่ของคนในสังคมต้องตระหนักและยึดหลักนิติธรรมในการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับหลักความเสมอภาค อันเป็นหลักพื้นฐานแห่งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การรับรองการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยรัฐ ซึ่งบุคคลย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ อย่างเท่าเทียมกันโดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิเช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น เมื่อเราพูดถึงเรื่องความเสมอภาคนั้น จะเห็นได้ว่าความเสมอภาคทางการศึกษา ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเสมอภาคในโอกาสของชีวิต ที่จะสร้างหรือยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของบุคคลให้ดีขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามโครงสร้างสังคมไทยนั้นยังมีความแตกต่างกันในเรื่องของความเสมอภาค โดยสังคมของเรามีการจำแนกคนออกเป็นสองกลุ่มอย่างเห็นได้ชัด คือ กลุ่มคนที่มีโอกาส และกลุ่มคนที่ขาดโอกาส สังคมลักษณะนี้ ประตุมักเปิดกว้างเสมอสำหรับคนที่มีโอกาส มีเส้นสายทางสังคมและมีฐานะทางการเงินดี คนกลุ่มนี้มักจะได้รับโอกาสดี ๆ ในชีวิต มีหน้าที่การงานดี มีรายได้สูง ในขณะที่กลุ่มคนที่ขาดโอกาส ชีวิตมักต้องทำงานหนัก โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้างที่ไม่ค่อยมีโอกาสเติบโตในองค์กรมากนัก และแน่นอนรายได้ของพวกเขาไม่เพียงพอแม้ว่าจะทำงานหนักสักเพียงใดซึ่งในโลกแห่งความเป็นจริง การจะหยิบยื่นโอกาสที่เท่าเทียมหรือความเสมอภาคกันในทุก ๆ ด้านให้แก่ประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่เราก็สามารถลดช่องว่างดังกล่าวได้โดยการเริ่มต้นที่เรื่องของการศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต้องการชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาของเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา โดยการนำหลักนิติธรรม หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายเข้ามาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อใช้ในการลดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษา เพราะความไม่เสมอภาคกันในเรื่องของโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตเป็นอุปสรรคสำคัญในการยกระดับมาตรฐานชีวิตทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนและประเทศนั้น ๆ อีกด้วย ดังนั้นการแก้ปัญหาควรเริ่มต้นที่ความเสมอภาคด้านการศึกษา เราควรที่จะกระตุ้นให้ทุก ๆ ฝ่ายในสังคมช่วยกันสร้างความเท่าเทียมและความเสมอภาคกันในการศึกษาโดยนำหลักนิติธรรมมาใช้ปฏิบัติอย่างเอาใจจริง เอาใจ มีเช่นนั้น การจะส่งเสริมให้ประชาชนของเรามีโอกาสที่เท่าเทียมกันในด้านอื่น ๆ ก็คงเป็นไปได้ยาก

๒. หลักนิติธรรม

แนวความคิดเรื่อง หลักนิติธรรม (THE RULE OF LAW) เริ่มเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นที่ประเทศอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ โดยปรากฏหลักเกณฑ์อยู่ในกฎบัตรแมกนาคาร์ตา (MAGNA CARTA) ค.ศ. ๑๒๑๕ อันเป็นส่วนหนึ่งของรัฐธรรมนูญจารีตประเพณีของอังกฤษ และได้รับการพัฒนาต่อมาจนเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก โดย ศาตราจารย์ เอ.วี.ไดซี (Albert Venn Dicey) แห่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของอังกฤษในปลายรัชสมัยของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียมหาราชินีนาถ ไดซีได้ให้ความหมายของ THE RULE OF LAW ไว้อย่างกระชับ โดยกล่าวว่า “THE RULE OF LAW” มีความสำคัญ ๓ ประการ คือ^๑

ประการแรก ต้องไม่มีการใช้ระบบทรราชย์ กล่าวคือ บุคคลทุกคนพึงได้รับการพิจารณาพิพากษาโทษโดยศาลยุติธรรม ไม่มีบุคคลใดจะถูกลงโทษ เว้นแต่บุคคลนั้นได้กระทำอันขัดต่อกฎหมายเท่านั้น การนำตัวบุคคลใดไปลงโทษโดยประการอื่นย่อมเป็นการมิชอบ.

ประการที่สอง บุคคลทุกคนเสมอภาคกันในสายตาของกฎหมาย กล่าวคือไม่มีบุคคลใดอยู่เหนือกฎหมายหรือมีอภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใคร มีสถานะอย่างไร ย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายของแผ่นดินและอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมตามปกติ. และ

ประการสุดท้าย รัฐธรรมนูญ (ของอังกฤษ) นั้นมิใช่เป็นที่มาแห่งกฎหมายหากแต่เป็นผลแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย กล่าวคือ การที่บุคคลมีสิทธิ มีเสรีภาพประการต่าง ๆ นั้นหาใช่เพราะรัฐธรรมนูญยอมรับไม่ หากแต่เพราะมีศาลยุติธรรมยอมรับบังคับให้.

ความหมายทั้ง ๓ ประการของ “THE RULE OF LAW” ตามที่ไดซีให้หรืออธิบายนี้ได้รับทั้งการสนับสนุนและวิพากษ์วิจารณ์ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

๒.๑ ความหมายของหลักนิติธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ นิยามคำว่า “นิติธรรม”^๒ หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายหลักนิติธรรมที่ทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน” ดังนั้นหลักนิติธรรม จึงหมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายซึ่งกฎหมายรวมถึงการบัญญัติกฎหมาย การใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรมซึ่งยึดถือเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่จะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ผลก็คือจะใช้บังคับไม่ได้ หลักนิติธรรม

^๑ วารสารยุติธรรมคู่ขนาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ เดือนกันยายน ๒๕๕๕ หลักนิติธรรม (THE RULE OF LAW)

โดยศาสตราจารย์พิเศษ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี

^๒ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔

คือหลักที่อยู่เหนือกฎหมายทั้งปวงและอยู่เหนือแม้กระทั่งรัฐธรรมนูญ^๓ ดังนั้น หลักนิติธรรมจึงเป็นเสาหลักที่ใช้ค้ำยันหรือกำกับไม่ให้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมใด ๆ กลายเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจที่ฉ้อฉล ไม่ว่าจะป็นรัฐสภา รัฐบาล หรือแม้แต่ศาลสถิตยุติธรรม ไม่ให้มีการใช้อำนาจและดุลพินิจตามอำเภอใจ

ศาสตราจารย์พิเศษ ชานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ให้นิยามหลักนิติธรรมว่า^๔ “หลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่เกื้อหนุนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ้มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหารราชย์ หากมีข้อผิดพลาดใด ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะระหว่างรัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชน ศาลย่อมมีอำนาจอิสระในการตัดสินข้อพิพาทนั้นโดยเด็ดขาดและโดยยุติธรรมตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ถูกต้องและเป็นธรรม” ดังนั้นหลักนิติธรรมจึงเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายเพื่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยจำกัดการใช้อำนาจรัฐของรัฐสภา รัฐบาล (คณะรัฐมนตรี) และศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐให้อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายซึ่งให้อำนาจแก่องค์กรภาคีรัฐดังกล่าวนี้ มิให้ใช้อำนาจอันเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) สิทธิโชค ศรีเจริญ^๕ ได้อธิบายว่า “หลักนิติธรรม” ในบริบทสังคมไทยนั้น ไม่ใช่ “หลักกฎหมาย” แต่เป็นหลัก “ความเป็นธรรมของกฎหมาย” เป็นจิตวิญญาณของกฎหมายทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษรกฎหมายไม่ใช่ความเป็นธรรมเสมอไป แต่กฎหมายที่เป็นธรรมล้วนมีหลักความเป็นธรรมอยู่ในกฎหมายนั้นเสมอ กฎหมายที่เป็นธรรมนั้นย่อมมีพื้นฐานมาจากความเป็นธรรมตามหลักศาสนาบ้าง ความชอบธรรมในจารีตประเพณีที่ปฏิบัติร่วมกันมาเพื่อความสงบสุขของสังคมบ้าง การเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการปกป้องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพื่อให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมาย อันเป็นหลักพื้นฐานของการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย และเป็นอุดมการณ์สูงสุดของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข

หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ เป็นหลักนิติธรรมตามประเพณีการปกครองบ้านเมืองที่ดีของไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ มุ่งเน้นการปกครองบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความสงบสุขของประชาชน

^๓ รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรภาครัฐตามหลักนิติธรรม ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดย ดร.สุรพล ศรีวิทยา และคณะ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต พิมพ์ปี ๒๕๕๘ (เสนอ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ)

^๔ เรื่องเดียวกัน

^๕ วารสารยุติธรรมคู่ขนาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ เดือนกันยายน ๒๕๕๕ หลักนิติธรรม (THE RULE OF LAW) โดยศาสตราจารย์พิเศษ ชานินทร์ กรัยวิเชียร อดคมตรี

เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งน่าจะเปรียบได้กับหลักทศพิธราชธรรมของพระมหากษัตริย์ในการปกครองพสกนิกรของพระองค์ด้วยความถูกต้องชอบธรรม ในปัจจุบันการปกครองประเทศเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รัฐธรรมนูญจึงได้บัญญัติให้กลไกในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐในการใช้อำนาจปกครองประเทศตั้งแต่อำนาจสูงสุด คือ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล ลงมาถึงองค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ และท้ายที่สุดคือ หน่วยงานของรัฐในระดับต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งนอกจากจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอยู่แล้ว การปฏิบัติหน้าที่ราชการเหล่านั้นยังต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม คือ หลักความเป็นธรรมของกฎหมายอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม เพื่อสร้างสังคมที่ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขนั่นเอง

หลักนิติธรรม หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม” โดยอาจจำแนกได้เป็น ๒ ประการ^๖ คือ

๑) หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ

หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึง “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับ”

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด ได้แก่

๑. หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ
๒. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
๓. กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ
๔. กฎหมายอาญาต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
๕. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี

^๖ หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม โดยคณะอนุกรรมการวิชาการ ว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ

๖. เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ

๗. กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

๒). หลักนิติธรรมโดยทั่วไป หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง

หลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอุดมคติของกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ จะไม่มี ลักษณะสาระสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดี หรือขาดตกบกพร่อง ไปบ้างก็ตาม กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ยังใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัด ต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง ได้แก่

๑. กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
๒. กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
๓. กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล
๔. กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
๕. กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือ สิทธิขั้นพื้นฐาน
๖. กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรองรับต่อความเปลี่ยนแปลงของ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม
๗. กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้
๘. กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล
๙. กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด
๑๐. กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ ประชาชนมีความรู้ และเคารพกฎหมาย
๑๑. กระบวนการนิติบัญญัติต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผยโปร่งใส และ ตรวจสอบได้
๑๒. กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์
๑๓. กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้ โดยสะดวก ไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม

๑๔. กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

๑๕. นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

๑๖. นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักคุณธรรม เมตตาธรรม และสันติธรรม

๒.๒ คุณค่าของหลักนิติธรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทย

หลักนิติธรรม เป็นหลักการพื้นฐานที่ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยมุ่งหวังให้การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งความเป็นธรรม อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

หลักนิติธรรมจึงเป็นหลักการสำคัญที่มีความหมายสำหรับสังคมไทยและสังคมโลก เพราะหลักนิติธรรมทำให้เกิดการสร้างหลักเกณฑ์ที่จะควบคุมการใช้อำนาจรัฐมิให้กระทบกระทั่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยไม่ชอบ การกระทำของรัฐจะต้องกระทำภายในขอบเขตที่เหมาะสมและได้สัดส่วนโดยมีกฎหมายเป็นใหญ่ มิใช่บุคคลที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ โดยกฎหมายนั้นต้องมีความเป็นธรรม การกระทำของรัฐต้องมีความเป็นธรรม และรัฐต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่ชอบธรรม^๗

คุณค่าของหลักนิติธรรมคือหลักประกันความเป็นธรรมให้แก่บุคคลในสังคมซึ่งมิใช่แค่เรื่องกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมเมื่อเกิดเป็นคดีความขึ้นเท่านั้น แต่หลักนิติธรรมยังเป็นหลักประกันความเป็นธรรม ความชอบธรรม และความเสมอภาคในด้านเศรษฐกิจการค้า และในด้านสังคมของบุคคลในภาพกว้างด้วย

โดยเหตุที่เรื่องหลักนิติธรรม^๘ ครอบคลุมถึงเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคที่ทุกฝ่ายอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน มีการเคารพถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ดังนั้น หลักนิติธรรมจึงสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย การที่ประเทศจะเป็นประชาธิปไตยต้องเคารพในหลักนิติธรรม เพราะจะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ภายใต้

^๗ หนังสือชุด โครงการเวทีความคิด เพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทย (Thai Criminal Justice Reform Forum)

ลำดับที่ ๒ นิติธรรมกับสังคมไทย : คุณค่า ความหมาย และการนำไปใช้ : คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ๒๕๕๔

^๘ <https://www.gotoknow.org/posts/552972> หลักนิติธรรม (Rule of Law) กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กฎหมายที่เท่าเทียมไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือการละเมิดกฎหมายเพราะทุกฝ่ายจะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของกฎหมายเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การคอร์รัปชันจึงเกิดขึ้นได้ยากในสังคมที่กฎหมายเป็นกฎหมายไม่ละเว้นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด

หลักนิติธรรมยังนำไปสู่ความเชื่อมั่นและความเชื่อถือในรัฐ เพราะรัฐก็ต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรมที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายจะอยู่เหนือกฎหมายไม่ได้ เมื่อรัฐเคารพกฎหมาย ความเชื่อถือ ไว้วางใจของประชาชนก็จะตามมา ทำให้การบริหารงานใด ๆ จากรัฐจะได้รับความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมจากประชาชน

นอกจากนี้ หลักนิติธรรม ยังนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในประเทศหรือของโลก การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนหรือทุกฝ่ายมีความเท่าเทียมกันในการเข้าใช้ประโยชน์ ทั้งฝ่ายนายทุน และชาวบ้านมีโอกาสได้เข้าถึงและเข้าใช้ทรัพยากรได้เสมอกัน รับฟังซึ่งกันและกัน การเข้าถึงการศึกษาหรือการเข้าถึงบริการสาธารณสุขต่าง ๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและยุติธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ

สิ่งเหล่านี้คือพื้นฐานสำคัญ สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นการพัฒนาของคนในยุคนี้ที่คำนึงถึงลูกหลานและคนรุ่นต่อ ๆ ไปให้ได้มีโอกาสใช้ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน และด้วยการมีหลักนิติธรรมเท่านั้นที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนตลอดไป

๓. ความเสมอภาคทางการศึกษา

ความเสมอภาคทางการศึกษา^{๑๔} คือการให้สิทธิและโอกาสในการรับการศึกษาแก่ทุกกลุ่มคนในสังคม โดยไม่ขึ้นกับความแตกต่างกันในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายสถานะบุคคลทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา ฯลฯ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ในมาตรา ๑๐ ได้กำหนดว่า "การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่ รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย"

^{๑๔} http://www.tobethai.org/autopage2/show_page.php?h=22&s_id=38&d_id=38 แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา โดย ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ผู้อำนวยการสถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ <http://www.ifd.or.th>

ตามที่ได้มีการประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษา^{๑๐} ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ณ เมืองอินซอน สาธารณรัฐเกาหลี ที่ผ่านมานั้น การประชุมดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา ที่อยู่ในเป้าหมายที่ ๔ “การศึกษาสำหรับทุกคนอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียมกันและการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อปวงชน”

โดยที่ประชุมได้ให้การรับรองปฏิญญาอินซอนว่าด้วยการศึกษา ปี ค.ศ. ๒๐๓๐ ซึ่งมุ่งให้ทั่วโลกจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงการให้การศึกษาแก่ทุกคน (inclusive) การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกัน และการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งถือว่าความสำเร็จเกิดจากนโยบายและการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ในปฏิญญาดังกล่าวยังได้เรียกร้องให้รัฐบาลของแต่ละประเทศให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณให้ภาคการศึกษาให้มากขึ้นอีกด้วย

ดังนั้น ความเสมอภาคทางการศึกษา จึงถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเสมอภาคในโอกาสของชีวิต ที่จะสร้างหรือยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของบุคคลให้ดีขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม โครงสร้างสังคมไทยนั้นยังมีความแตกต่างกันในเรื่องของความเสมอภาค โดยสังคมของเรามีการจำแนกคนออกเป็นสองกลุ่มอย่างเห็นได้ชัด คือ กลุ่มคนที่มีโอกาส และกลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ดังนั้นการแก้ปัญหาควรเริ่มต้นที่ความเสมอภาคด้านการศึกษา เราควรที่จะกระตุ้นให้ทุก ๆ ฝ่ายในสังคมช่วยกันสร้างความเท่าเทียมและความเสมอภาคกันในการศึกษาอย่างเอาจริงเอาจัง

๓.๑ นิยามความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา^{๑๑}

คำนิยามที่ ๑ ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา หมายถึง สภาวะการณ์ที่มีการให้หลักประกันแก่เด็กแต่ละคนได้ศึกษาเล่าเรียนตลอดช่วงระยะเวลาหนึ่ง ตามความสามารถและสติปัญญา ของเด็กแต่ละคน

คำนิยามที่ ๒ ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา หมายถึง ปรัชญาการณ์ที่เด็กทุกคนมีโอกาสได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน คำนิยามดังกล่าวนี้ให้ความสำคัญแก่ปัจจัยการผลิต (ซึ่งก็คือบริการการศึกษา) ยิ่งกว่าผลผลิต (ซึ่งก็คือนักเรียนนักศึกษา) การที่เด็กทุกคนได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ แต่จะต้องเป็นโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกันด้วย ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาจึงจะเกิดขึ้น

^{๑๐} <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news-ministry/2012-08-15-09-39-20/item/9240...>

การประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษา ณ เมืองอินซอน สาธารณรัฐเกาหลี

^{๑๑} การสัมมนาเรื่อง “ปฏิรูปอุดมศึกษา : ปัญหาความเสมอภาค” จัดโดยสภาคณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ศูนย์สารนิเทศ ระหว่างวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๘

ค่านิยมที่ ๓ ความเสมอภาคในโอกาสแห่งการศึกษา หมายถึง สภาวะการณ์ที่เด็กทุกคนมีโอกาสได้พัฒนาทักษะและความสามารถตามที่แต่ละคนมีอยู่โดยธรรมชาติและโดยการส่งเสริมให้ได้ดีที่สุดในที่สุดและมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ค่านิยมที่ ๔ ความเสมอภาคในโอกาสแห่งการศึกษา หมายถึง สภาวะการณ์ที่เด็กทุกคนได้รับถ่ายทอดและพัฒนาทักษะและความรู้ขั้นพื้นฐาน อันจำเป็นแก่การอยู่รอดแห่งชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม จนกระทั่งทักษะและความรู้ขั้นพื้นฐานดังกล่าวนี้มีอยู่โดยทัดเทียมกันในตัวเด็ก ความเสมอภาคในโอกาสแห่งการศึกษามีได้หมายความว่าถึงสภาพการณ์ที่เด็กทุกคนได้รับการศึกษาในปริมาณที่เท่ากัน เราจะต้องยอมรับว่า เด็กแต่ละคนมีสติปัญญาแตกต่างกันโดยกำเนิด สภาพแวดล้อมในครอบครัวและในสังคมของเด็ก ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ได้มีผลให้การพัฒนสติปัญญาและความสามารถในด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็นไปโดยไม่ทัดเทียมกันมากขึ้น การให้บริการการศึกษาจึงไม่ควรมุ่งจัดสรรให้ในปริมาณที่เท่าเทียมกัน แต่ควรมุ่งจัดสรรให้ในปริมาณที่แตกต่างกัน จนกระทั่งทุกคนมีทักษะและความรู้พื้นฐานทัดเทียมกัน

๓.๒ ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษา

สภาพปัญหาของเรื่อง ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษา น่าจะมีที่มาจาก ๒ สาเหตุหลัก ๆ ดังนี้

๑) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคจากสภาพทางสังคมไทย ซึ่งพอจะขยายความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาค อันเกิดจากปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาใน ๓ ประเด็นหลักดังนี้ ^{๑๒}

๑.๑) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีสามารถสนับสนุนให้ลูกได้รับการศึกษาที่ดีได้มากกว่า ดังที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเด็กจากครอบครัวที่ยากจนทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า และมีคุณภาพที่ต่ำกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงกว่า นอกจากนั้นเด็กจากครอบครัวที่ยากจนยังมักจะต้องออกกลางคัน ไม่สามารถเรียนจนจบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้

๑.๒) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจากภูมิฐานะ สภาพแวดล้อมและภูมิฐานะของเด็ก ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทาง

^{๑๒} เอกสารบรรยาย “ยกเครื่องการศึกษาไทยเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ” ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

หัวข้อ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย : ที่มาและทางออก โดย รองศาสตราจารย์ ดร. เป็รื่อง กิจรัตน์ภร อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ประชากรวัยเด็กในเขตเมืองมีโอกาสจะเข้าถึงการศึกษาได้ง่ายกว่า ทั้งด้านระยะทางและคุณภาพของโรงเรียน จากการวิจัยหลายเรื่อง สรุปได้ว่า เด็กในเขตกรุงเทพมหานคร ได้รับการศึกษาตามเกณฑ์สูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ รองลงมาคือ เขตเมืองใหญ่ที่จะมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่าเด็กในเขตเมืองเล็กหรือในชนบท

นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยจะส่งผลโดยตรงต่อความกระตือรือร้นในการศึกษา เด็กในเขตชุมชนแออัด หรืออยู่ในแหล่งที่มีปัจจัยย่อย เช่น สถานบันเทิง ยาเสพติด อาจหันเหจากการศึกษาได้โดยง่าย

๑.๓) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจากสถานะและวัฒนธรรมในครอบครัว วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของครอบครัวเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีผลต่อการศึกษาของเด็ก ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เด็กในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่จะมีโอกาสได้เรียนตามเกณฑ์มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว นอกจากนี้ความเชื่อ วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของพ่อและแม่จะมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษามากจะส่งเสริมและลงทุนทางการศึกษาให้ลูกมากกว่าครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษาน้อย นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มว่าพ่อแม่ที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาเช่นใด มักส่งเสริมลูกให้ไปในทิศทางเดียวกัน

๒) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคจากการจัดการศึกษา การบริหารจัดการศึกษาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำต่อการศึกษาโดยตรง ใน ๓ ประเด็นดังนี้

๒.๑) การจัดสรรงบประมาณและกำลังคนทางการศึกษา สัดส่วนในการจัดงบประมาณทางการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบกับงบประมาณโดยรวมของประเทศค่อนข้างสูง เช่น การกระจายโรงเรียนไปทั่วประเทศ ส่งเสริมให้มีสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาในทุกภูมิภาค ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาฟรี โดยมุ่งให้มีความเสมอภาค ทั้งถึงและเป็นธรรม อย่างไรก็ตามการจัดสรรงบประมาณยังไม่ทำให้เกิดความเสมอภาค โดยสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตยากจนโดยเฉพาะในชนบทจะได้รับงบประมาณน้อยกว่ามีครูอาจารย์ตามวุฒิน้อยกว่า ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ในเขตเมืองใหญ่ โดยเฉพาะเขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้นแม้เด็กไทยจะเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น แต่ผลการเรียนที่เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จกลับต่ำลง

๒.๒) การจัดสรรอัตราครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญหาการขาดแคลนครูในบางท้องที่ เช่น เขตชนบทห่างไกล และครูเกินจำนวนนักเรียนในบางท้องที่ เป็นปัญหาที่เผชิญกับการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะครูเกษียณและลาออกก่อนเกษียณ แต่ได้รับการจัดสรรอัตราทดแทนไม่เป็นไปตามจำนวนที่หายไป อัตราครูที่ขาดแคลนมากได้แก่ ครูที่จบด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ทำให้โรงเรียนต้องใช้ครูที่จบไม่ตรงวุฒิทำการสอน

โดยเฉพาะโรงเรียนเขตยากจนจะขาดครูทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ อันส่งผลต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาโดยตรง

๒.๓) ระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา แม้การปฏิรูปการศึกษา จะมีระบบประกันคุณภาพการศึกษา และมีการตรวจประเมินคุณภาพทางการศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) แต่การตรวจประเมินยังเน้นที่ตัวเอกสารหลักฐานมากกว่าการวัดเชิงคุณภาพตลอดจนการวัดสัมฤทธิ์ผลจากผู้เรียน ซึ่งจะเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการจัดการศึกษา ดังนั้นโรงเรียนเกือบทั้งหมดจึงผ่านการประเมินคุณภาพโดย สมศ. ครูได้วิทยฐานะ แต่ผลการเรียนของนักเรียนกลับตกต่ำเห็นได้จากผลการสอบด้วยข้อสอบมาตรฐาน เช่น O-NET : Ordinary National Education Test และ A-NET : Advance National Educational Test เป็นต้น นอกจากนี้คณะผู้ประเมินคุณภาพควรมีมาตรฐานในระดับเดียวกัน เพื่อให้การประเมินน่าเชื่อถือและเป็นธรรม

๓.๓ การศึกษาที่เสมอภาค (Equity) ^{๑๓}

๓.๑) ความเสมอภาคด้านคุณภาพการศึกษา (Quality) ซึ่งหมายถึงการที่เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพไม่แตกต่างกัน หรือใกล้เคียงกัน

๓.๒) ความเสมอภาคด้านโอกาสทางการศึกษา (Opportunity) ซึ่งหมายถึง การที่เด็กวัยเรียนได้มีโอกาสในได้ได้รับการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะป็นโอกาสในการได้รับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น หรือการได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องเท่าที่ตนเองต้องการและมีศักยภาพ โดยไม่ถูกจำกัดจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคม ไม่ว่าจะป็นเงื่อนไขที่สังคมกำหนดขึ้นหรือเงื่อนไขที่เกิดจากกลไกการตลาด

๓.๓). ความเสมอภาคด้านการเข้าถึงการศึกษา (Accessibility) หมายถึง การที่เด็กวัยเรียนสามารถที่จะเข้าถึงและได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ไม่แตกต่างกัน และมีทางเลือกสถานศึกษาและระบบการศึกษาตามความต้องการและศักยภาพโดยไม่ถูกจำกัดจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะป็นเงื่อนไขที่สังคมกำหนดขึ้นหรือเงื่อนไขจากกลไกตลาด

๓.๔) การชดเชยและสนับสนุนให้กับกลุ่มที่เสียเปรียบทางสังคม (Merit) หมายถึง การชดเชยและมีระบบสนับสนุนที่ให้ความช่วยเหลือให้กับเด็กวัยเรียนที่ต้องมีต้นทุน

^{๑๓} เอกสารวิชาการ สร้างเมืองยุติธรรมผ่านการจัดการศึกษา : สถาบันพระปกเกล้า มกราคม - เมษายน ๒๕๕๗

หรือค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษาที่สูงกว่าเด็กกลุ่มอื่น และมีความยากลำบากในการเข้าถึงระบบการศึกษา

๓.๕) การตอบสนองความจำเป็นแก่กลุ่มเป้าหมาย (Need) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรหรือบริการด้านการศึกษาให้กับกลุ่มที่ขาดแคลนหรือมีความจำเป็นต้องได้รับทรัพยากรหรือบริการเหล่านั้นเพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มเป้าหมายกลุ่ม

๔. บทสรุป

ความเสมอภาคทางการศึกษา คือการให้สิทธิและโอกาสในการรับการศึกษาแก่ทุกกลุ่มคนในสังคม โดยไม่ขึ้นกับความแตกต่างกันในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายสภาวะบุคคลทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา ฯลฯ ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ในมาตรา ๑๐ ได้กำหนดว่า "การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่ รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย" แต่ถึงอย่างไรก็ตามโครงสร้างสังคมไทยนั้นยังมีความแตกต่างกันในเรื่องของความเสมอภาค ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาที่มาจาก ๒ สาเหตุ หลัก ๆ คือ

๑) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจากสภาพทางสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพแวดล้อมและภูมิสำเนา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของครอบครัว

๒) ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาจากการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดสรรงบประมาณและกำลังคนทางการศึกษา การจัดสรรอัตราครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญหาการขาดแคลนครูในบางท้องที่ รวมถึงระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา

ซึ่งความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษา เป็นอุปสรรคสำคัญในการยกระดับมาตรฐานชีวิตทั้งในระดับบุคคล และครอบครัว ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน และประเทศชาติด้วย

จากความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาดังกล่าว รัฐควรนำหลักนิติธรรมมาใช้บังคับในการบริหารจัดการศึกษา เนื่องจาก หลักนิติธรรมครอบคลุมถึงเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคที่ทุกฝ่ายอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน มีการเคารพถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม หลักนิติธรรม ยังนำไปสู่ความเท่าเทียมกันในโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร

ต่าง ๆ รวมไปถึงการเข้าถึงการศึกษา โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและยุติธรรมของกลุ่มคนต่าง ๆ การจัดการศึกษาจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญของภาครัฐ

ดังนั้น เพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษา รัฐควรดำเนินการให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพไม่แตกต่างกัน หรือใกล้เคียงกัน มีความเสมอภาคด้านคุณภาพการศึกษา ความเสมอภาคด้านโอกาสทางการศึกษา ความเสมอภาคด้านการเข้าถึงการศึกษา รวมไปถึงการชดเชยและสนับสนุนให้กับเด็กหรือกลุ่มที่เสียเปรียบทางสังคม โดยการจัดสรรทรัพยากรหรือบริการด้านการศึกษาให้กับเด็กหรือกลุ่มที่ขาดแคลนหรือมีความจำเป็นต้องได้รับทรัพยากรหรือบริการเหล่านั้นเพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน เพื่อเป็นการสรรสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ ถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคม ปลูกฝังคุณธรรมของบุคคลในชาติ เพื่อหล่อหลอมให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

นอกจากนี้ การศึกษายังทำให้บุคคลมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ยกกระดับคุณภาพชีวิต ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของตนเองได้ ดังนั้น ในอีกแง่หนึ่งการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำไปสู่ความยุติธรรมทางสังคม ความยุติธรรมด้านการศึกษา

สรุป เมื่อรัฐนำหลักนิติธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการศึกษาดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เขียน เชื่อว่าจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคทางการศึกษาลงได้อย่างเห็นได้ชัดเจน และเป็นรูปธรรมขึ้นได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

๑. วารสารยุติธรรมคู่ขนาน ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ เดือนกันยายน ๒๕๕๕ หลักนิติธรรม (THE RULE OF LAW) โดยศาสตราจารย์พิเศษ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร องคมนตรี
๒. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔
๓. รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรภาครัฐตามหลักนิติธรรม ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดย ดร.สุรพล ศรีวิทยา และคณะ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต พิมพ์ ปี ๒๕๕๘ (เสนอ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ)
๔. หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม โดยคณะอนุกรรมการวิชาการ ว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ
๕. หนังสือชุด โครงการเวทีความคิด เพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทย (Thai Criminal Justice Reform Forum) ลำดับที่ ๒ นิติธรรมกับสังคมไทย : คุณค่า ความหมาย และการนำไปใช้ : คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ๒๕๕๔
๖. เว็บไซต์ <https://www.gotoknow.org/posts/552972> หลักนิติธรรม (Rule of Law) กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
๗. เว็บไซต์ http://www.tobethai.org/autopage2/show_page.php?h=22&s_id=38&d_id=38 แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา โดย ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ผู้อำนวยการสถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ <http://www.ifd.or.th>
๘. เว็บไซต์ <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news-ministry/2012-08-15-09-39-20/item/9240...> การประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษา ณ เมืองอินซอน สาธารณรัฐเกาหลี
๙. การสัมมนาเรื่อง “ปฏิรูปอุดมศึกษา : ปัญหาความเสมอภาค” จัดโดยสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ศูนย์สารสนเทศ ระหว่างวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ถึงวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๘
๑๐. เอกสารบรรยาย “ยกเครื่องการศึกษาไทยเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ” ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ ณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต หัวข้อ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไทย : ที่มาและทางออก โดย รองศาสตราจารย์ ดร. เป็รื่อง กิจรัตน์ภร อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

๑๑. เอกสารวิชาการ สร้างเมืองยุติธรรมผ่านการจัดการศึกษา : สถาบันพระปกเกล้า
มกราคม - เมษายน ๒๕๕๗ โดยรัชพร เลียงประเสริฐ